

Krystyna Wolska-Lipiec

Główna Komisja Historyczna, Zarząd Główny Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego

Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie na tle historycznym

Polish Nurses Association on historical background

Adres do korespondencji:

mgr Krystyna Wolska-Lipiec
Polskie Towarzystwo
Pielęgniarskie
ul. Reymonta 8/12
01-842 Warszawa
tel./faks: (0 22) 663 63 45
e-mail: krystwl@op.pl

STRESZCZENIE

Poczucie tożsamości zawodowej absolwentek pierwszych szkół pielęgniarskich spowodowało powstanie na świecie wielu organizacji reprezentujących pielęgniarki. Taki sam proces odbył się w Polsce. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie (PTP) obchodzi jubileusz 50-lecia, kontynuuje działalność Polskiego Stowarzyszenia Pielęgniarek Zawodowych, którego powstanie było efektem początku profesjonalizacji pielęgniarstwa w Polsce. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie jest samorządną organizacją, reprezentuje pielęgniarki polskie w Międzynarodowej Radzie Pielęgniarek oraz w licznych organizacjach krajowych i zagranicznych. Celem pracy jest ukazanie historii i osiągnięć PTP na tle przemian historycznych w Polsce i na świecie.

Słowa kluczowe: pielęgniarstwo, towarzystwo, historia

ABSTRACT

A feeling of professional identity among the first nursing school graduates gave rise to many organizations around the world which represent nurses. This process also took place in Poland.

The Polish Nursing Association (PNA) is celebrating its fiftieth anniversary, continuing the activities of the Polish Association of Professional Nurses, which was created when nursing became a profession in Poland. The Polish Nursing Association is a self-run organization representing Polish nurses in the International Council of Nurses (ICN) as well as many other national and international organizations. The aim of this work is to show the history and achievements of the PNA with a background of Polish and world history.

Key words: nursing, association, history

Wstęp

Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie (PTP) obchodzi w 2007 roku jubileusz 50-lecia. Jest samorządną organizacją pielęgniarek i położnych, a jej korzenie tkwią w Polskim Stowarzyszeniu Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ, 1925), które było członkiem Międzynarodowej Rady Pielęgniarek i wywarło ogromny wpływ na rozwój pielęgniarstwa polskiego. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie jest reprezentantem pielęgniarek polskich w licznych organizacjach międzynarodowych i krajowych.

Powstanie Towarzystwa było ściśle związane z przemianami politycznymi w kraju, a jego działalność — uwarunkowana doświadczeniami światowymi i krajowymi związanymi z profesjonalizacją pielęgniarstwa.

Zorganizowane pielęgniarstwo powstało na przełomie XIX i XX wieku w Europie i Ameryce Północnej. Wpływ na powstanie profesjonalnego pielęgniarstwa miały:

- 1) wydarzenia i przemiany społeczno-polityczne i ekonomiczne w świecie,
- 2) rozwój nauk, zwłaszcza biologii i medycyny,
- 3) zasługi Florence Nightingale: otwarcie pierwszej, świeckiej szkoły pielęgniarek, podniesienie pielęgniarstwa świeckiego do rangi zawodu, uznanie systemowego kształcenia pielęgniarek,
- 4) powstanie organizacji międzynarodowych:
 - Czerwonego Krzyża
 - Międzynarodowej Rady Pielęgniarek (ICN, *International Council of Nurses*),

- Światowej Organizacji Zdrowia (WHO, *World Health Organization*),
- nowe teorie i definicje: zdrowia, pielęgnowania, pielęgniarstwa,
- określenie profesji, ról, funkcji i zadań pielęgniarki i położnej [1].

Pięćdziesięcioletnia historia PTP odzwierciedla dzieje polskiego społeczeństwa, przemiany, jakie się dokonują w pielęgniarstwie i całej ochronie zdrowia. Dowodzi wkładu Towarzystwa w rozwój pielęgniarstwa i dążenie do jedności środowiska, zachowania tradycji i pamięci o ludziach i ich dokonaniach. To również historia ludzi z pasją oddających się społecznej działalności w imię wartości zapisanych na pielęgniarstwie broszce: wiedza, wiara, służba, ojczyzna.

Cel pracy

Celem pracy jest przedstawienie historii Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego oraz czynników wpływających na jego losy, wskazanie osiągnięć PTP, a także jego wkładu w rozwój pielęgniarstwa oraz zainteresowanie czytelników aktualną działalnością Towarzystwa.

Dzieje Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego

Druga połowa XIX wieku to czas rozwoju nauki i sztuki, techniki i industrializacji, ale również niepokoju, przemian polityczno-ekonomicznych, wojen i konfliktów na tle rasowym i religijnym. To początek ruchu emancypracyjnego kobiet.

Florence Nightingale otworzyła pierwszą, świecką szkołę pielęgniarek w Szpitalu św. Tomasza w Londynie w 1860 roku. Możliwość dokonywania zmian fascynowała. Wiele pielęgniarek włączyło się w międzynarodowy ruch kobiet, domagających się równych praw w społeczeństwie, udziału w podejmowaniu decyzji.

Duch reformatorski Florence Nightingale w ciągu 50 lat ogarnął cały świat: Amerykę, Australię, Afrykę, Azję, Europę, Kubę, Wyspy Pacyfiku, dotarł nawet do Porto Rico. W Europie wprowadzenie kształcenia pielęgniarek, wskazanego przez Nightingale, wymagało akceptacji społeczeństwa, przyzwyczajonego do pielęgniarek wywodzących się z katolickich zgromadzeń zakonnych lub diakonis szkolonych w krajach protestanckich.

Ogromny wpływ na dalszy rozwój pielęgniarstwa w Europie i na świecie miało powołanie z inicjatywy Henryka Dunanta w 1864 roku Czerwonego Krzyża, organizacji o charakterze międzynarodowym, skupiającej narodowe organizacje czerwonokrzyżowe, z siedzibą w Genewie. Duże znaczenie dla powstania tej organizacji miała działalność Florence Nightingale na froncie w czasie wojny krymskiej. Celem Czerwonego Krzyża stało się niesienie pomocy ofiarom wojen, kataklizmów,

utrzymanie pokoju, opieka nad ludnością cywilną i zdrowiem publicznym, a także organizowanie świeckich szkół pielęgniarstwa.

Wkrótce dzięki inicjatywie tej organizacji rozpoczęto tworzenie szpitali, w których szkolono pielęgniarki. W wyniku zmian w przygotowaniu pielęgniarek znacznie się poprawił poziom opieki pielęgniarstwie, co wpłynęło na zrozumienie przez społeczeństwo potrzeb profesjonalnego przygotowania tej grupy zawodowej.

Czerwony Krzyż w 1912 roku ustanowił Medal im. Florence Nightingale, przyznawany pielęgniarkom i sanitariuszkom w uznaniu ich zasług.

Kolejną organizacją, której działalność przyczynia się do rozwoju pielęgniarstwa, jest Międzynarodowa Rada Pielęgniarek (ICN), powstała w 1899 roku. Zadaniem ICN była pomoc w tworzeniu narodowych towarzystw pielęgniarskich, stanowiących reprezentację tego środowiska w Radzie. Celami determinującymi działalność tej organizacji były: ujednoczenie systemu kształcenia oraz kryteriów naboru kandydatek do zawodu, opracowanie zasad etyki zawodowej, uregulowanie przepisów prawnych, podniesienie statusu pielęgniarki, wymiana doświadczeń i zjednoczenie sił.

Międzynarodowa Rada Pielęgniarek rozbudziła w pielęgniarkach potrzebę organizowania się zarówno w stowarzyszeniach krajowych, jak i międzynarodowych. Priorytetowymi sprawami w działalności tych organizacji było opracowanie systemu kształcenia i rozwoju praktyki zawodowej oraz wprowadzenie rejestracji zawodowej.

Organizowanie się pielęgniarek było zróżnicowane. Szczególną inicjatywą wyróżniały się pielęgniarki w Ameryce. W krajach Europy ruch organizacyjny przebiegał znacznie wolniej. Proces ten utrudniały różnice polityczno-ekonomiczne, religijne, kulturowe i językowe. Aktualnie ICN skupia 129 narodowych towarzystw pielęgniarskich i reprezentuje je w Światowej Organizacji Zdrowia.

W czasach intensywnych przemian na świecie (przełom XIX i XX w.) Polska była krajem podzielonym między 3 potężne mocarstwa: Austrię, Prusy i Rosję. Poziom życia, przepływ informacji ze świata oraz zakres działalności Polaków determinowała przynależność do zaboru. Kraków — należący do zaboru austriackiego — otrzymał szczególne przywileje: kwitły w nim nauka i sztuka, powstały szkoły i uczelnie wyższe. W 1911 roku powstała tu pierwsza szkoła pielęgniarska, w której stosowano nowoczesne zasady szkolenia pielęgniarek. Niestety, wybuch wojny zniweczył dalsze możliwości tworzenia szkół.

W 1918 roku, po 123 latach niewoli, Polska odzyskała niepodległość. Państwo było w trudnej sytuacji ekonomicznej. Jednym z większych problemów było zapewnienie opieki zdrowotnej społeczeństwu. Wzrosło zainteresowanie naszym krajem w świecie. Z pomocą przybył Amerykański Czerwony Krzyż. Po rozpoznaniu

potrzeb w zakresie leczenia, stanu i poziomu kadr medycznych przysłał wysoko kwalifikowane pielęgniarki z misją organizowania kształcenia i doskonalenia pielęgniarek na poziomie światowym. Powstały pierwsze szkoły pielęgniarstwa. Przygotowywały one przyszłe adeptki sztuki pielęgniarstwa do opieki nad człowiekiem chorym zarówno w środowisku szpitalnym, jak i domowym, w miejscu pracy czy w zakresie zdrowia publicznego. Rozpoczęto doskonalenie zawodowe.

Wiele zawdzięczamy Fundacji Rockefellera, która udzielała pielęgniarkom stypendiów zagranicznych oraz wspierała finansowo tworzące się szkoły. Nauka odbywała się w duchu humanizmu, szacunku dla wartości etycznych i tradycji narodowych.

Dwudziestolecie międzywojenne to czas intensywnego rozwoju nowoczesnego pielęgniarstwa w Polsce. Powstały profesjonalne szkoły pielęgniarstwa, w większości kierowane przez pielęgniarki z USA:

- Wyższa Szkoła Pielęgniarek i Higienistek w Poznaniu (1921), dyrektorka — Ita MacDonell;
- Warszawska Szkoła Pielęgniarska (1921), dyrektorka — Helen Lilian Bridge. Kolejną dyrektorką (1928) była Polka Zofia Szlenkierówna, fundatorka i kuratorka szpitala dziecięcego Karola i Marii Szlenkierów w Warszawie. Kierowała w nim pracą pielęgniarek. Dyrektorką szkoły była przez 8 lat. Przyczyniła się do jej rozwoju, czuwając nad poziomem kształcenia. Przygotowywała swoje uczennice do opieki nad człowiekiem chorym oraz do podejmowania zadań w placówkach zdrowia publicznego;
- Szkoła Pielęgniarek przy Szpitalu Starozakonnych w Warszawie (1923), dyrektorka — Amelia Greenwald;
- Uniwersytecka Szkoła Pielęgniarek i Opiekunek Zdrowia w Krakowie (1925), założycielką i dyrektorką była Maria Epstein, następnie Anna Rydlówna. Nauczycielkami były Polki, absolwentki pierwszej, nowoczesnej, prywatnej Szkoły Pielęgniarek Zawodowych Pań Ekonomek pod wezwaniem św. Wincentego à Paulo.

W latach 1918–1939 powstało w kraju 9 szkół pielęgniarstwa. Prezentowały wysoki poziom nauczania i wychowania. Funkcjonowały samodzielnie, niezależnie od szpitali. Miały własną bazę lokalową. Zwracano uwagę na właściwy dobór kandydatek. Naukę zawodu prowadziły dobrze wykształcone i doświadczone pielęgniarki. Bardzo dużo uwagi poświęcano szkoleniu praktycznemu, prowadzonemu na oddziałach szpitalnych, w ośrodkach zdrowia i w środowisku. Były to placówki, z którymi szkoły zawierały umowę, a zajęcia odbywały się pod kierunkiem pielęgniarek-nauczycielek. Jednak liczba absolwentek nie zaspokajała zapotrzebowania na pielęgniarki.

W 1924 roku absolwentki pierwszych szkół pielęgniarstwa, świadome istnienia Międzynarodowej Rady Pielęgniarek i narodowych stowarzyszeń, zainspirowane przez Helen Bridge, rozpoczęły działania na rzecz po-

wołania pierwszej organizacji zawodowej. Potrzeba jednoczenia się i ogrom pojawiających się problemów zawodowych spowodowały, że już 3 kwietnia 1925 roku powstało Polskie Stowarzyszenie Pielęgniarek Zawodowych (PSPZ), które pełniło funkcję stowarzyszenia i związku zawodowego.

Zadania PSPZ obejmowały:

- ustalanie wymagań dla kandydatek do zawodu,
- opracowanie ustawy o zawodzie,
- doskonalenie zawodowe pielęgniarek zgodnie z postępowaniem nauki,
- czuwanie nad poziomem etycznym wykonywania zawodu,
- podnoszenie rangi zawodu,
- wpływanie na atmosferę i więzi koleżeńskie wśród pielęgniarek.

Przewodniczącą PSPZ została Zofia Komorska-Barnet, absolwentka z Cleveland (stan Ohio, USA). W sierpniu 1925 roku na kongresie w Helsinkach PSPZ zostało członkiem ICN.

Do niepodważalnych osiągnięć Stowarzyszenia należą: powołanie Referatu Pielęgniarskiego w Departamencie Służby Zdrowia Ministerstwa Służb Wewnętrznych (1926), utworzenie stanowiska Pielęgniarki Wojewódzkiej, rozpoczęcie doskonalenia podyplomowego, wydawanie pierwszego czasopisma zawodowego „Pielęgniarka Polska” (do 1938 r. redaktor naczelną była Hanna Chrzanowska), zewidencjonowanie pielęgniarek dyplomowanych i egzaminowanych, opracowanie nowego działu pielęgniarstwa — pielęgnowanie chorych w miejscu zamieszkania (późniejsze pielęgniarstwo domowe — społeczno-środowiskowe), opracowanie Ustawy o pielęgniarstwie, zapewniającej możliwość rozwoju (DzU RP 1936, nr 27, poz. 199), wydanie pierwszych podręczników „Zabiegów pielęgniarstwa” autorstwa Teresy Kulczyńskiej i Jana Fenczyna „Podręcznik pielęgnowania chorych w chorobach wewnętrznych” oraz opublikowanie wskazówek do pracy pielęgniarki społecznej, szkolnictwa pielęgniarstwa i rozwoju nowoczesnego pielęgniarstwa.

W uznaniu wiedzy i postaw obywatelskich pielęgniarek przyznano prawo głosowania w wyborach do Senatu absolwentkom szkół pielęgniarstwa umieszczonych w wykazie zakładów naukowych. Były to: Warszawska Szkoła Pielęgniarska, Szkoła Pielęgniarska przy ul. Dworskiej 17, Szkoła Pielęgniarska PCK w Warszawie, Uniwersytecka Szkoła Pielęgniarek i Higienistek w Krakowie, Szkoła Pielęgniarska PCK w Poznaniu i Szkoła przy Szpitalu Powszechnym we Lwowie.

Niestety, ten prężny okres rozwijającego się pielęgniarstwa polskiego przerywała okupacja niemiecka w latach 1939–1945. Niemcy i Związek Radziecki zerwały układ o nieagresji. Pierwszego września 1939 roku kraj sparaliżowało wkroczenie wojsk niemieckich. Decyzją okupanta działalność wszelkich organizacji została zawieszona. Pielęgniarki, członkinie PSPZ, włączyły się

w ruch oporu. Współpracowały z Biurem Wojskowym Delegatury Rządu na Kraj z Radą Główną Opiekuńczą. Były wszędzie — na barykadach i w okopach, niosły pomoc ludności cywilnej, powstańcom, współwięźniom w obozach koncentracyjnych. Zginęło wówczas 30% ogólnej liczby pielęgniarek. Wiele z pozostałych przy życiu zostało odznaczonych Medalem im. Florence Nightingale.

W tym czasie zezwolenie na kształcenie pielęgniarek otrzymały jedynie Warszawska Szkoła Pielęgniarstwa, prowadzona przez Jadwigę Romanowską i szkoła Sióstr Miłosierdzia, przeznaczona dla zakonnicek, kierowana przez siostrę Wandę Żurawską — szarytkę.

Z chwilą wybuchu powstania wszystkie szkoły przestały funkcjonować.

Po wojnie zrujnowany kraj i okaleczone przez nią społeczeństwo wymagały odbudowy i organizowania życia od podstaw. Ogromne potrzeby zdrowotne, brak kadry lekarskiej i pielęgniarskiej wymusiły działania o charakterze doraźnym. Do pracy w ochronie zdrowia przyjmowano nieliczne, wykształcone pielęgniarki, były sanitariuszki i osoby przyuczone do pełnienia zadań pielęgnacyjno-opiekuńczych. Koniecznością stało się przygotowanie pielęgniarek i położnych w przyspieszonym trybie nauczania.

Władze państwowe nie wyraziły zgody na reaktywowanie PSPZ. Jediną organizacją, uznaną za wystarczającą reprezentację środowiska, był Związek Zawodowy Pracowników Służby Zdrowia (ZZPSZ). Były członkinie PSPZ, chcąc wpływać na sytuację pielęgniarek i położnych, dążyły do obejmowania stanowisk w znaczących dla środowiska instytucjach i organizacjach [2].

Dokumenty Międzynarodowej Rady Pielęgniarek informują, że pielęgniarki polskie (były członkinie PSPZ) przez cały powojenny czas uczestniczyły w pracach Rady mimo braku oficjalnego statusu członka. W 1946 roku siostra Wanda Żurawska została zaproszona do kierowania Wydziałem Etyki w ICN. W 1947 roku, na kongresie ICN w Atlantic City, polskie pielęgniarki były reprezentowane przez: Jadwigę Suffczyńską (ostatnią przewodniczącą PSPZ), Jadwigę Kaniewską-Iżycką, siostrę Wandę Żurawską oraz Lunię Wachowską-Kaplińską i Nonę Łyżwańską.

W 1956 roku przy Zarządzie Głównym ZZPSZ powstał zespół skupiający najaktywniejsze pielęgniarki z poszczególnych województw. Sygnalizowały one problemy wynikające ze zróżnicowanego kształcenia, konfliktów w środowisku, potrzebę powołania własnej, suwerennej organizacji zawodowej. Lata stalinowskie, to również okres represji, które nie ominęły tego środowiska zawodowego. Wiele pielęgniarek i położnych było prześladowanych za przeszłość polityczną, działalność w Armii Krajowej i postawy związane z ich światopoglądami.

W 1956 roku władzę w kraju objął Władysław Gomułka. Nastąpiły zmiany polityczne sprzyjające utworzeniu stowarzyszenia zawodowego. Za zgodą władz re-

sortowych powstał Komitet Organizacyjny Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego. Inicjatorkami powołania tej organizacji były między innymi: Zofia Konderska, Jadwiga Iżycka, Anna Biernacka-Setnikowa, Rachela Hutner, Halina Stefańska, Zofia Żołądziowska, Helena Rabowska-Witkiewiczowa. W dniach 8–9 stycznia 1957 roku odbył się założycielski Krajowy Zjazd, który zatwierdził strukturę organizacyjną, władze i program działania Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego. Przewodniczącą Zarządu Głównego została Halina Stefańska.

Powstanie Towarzystwa odbyło się w atmosferze euforii, troski o przyszłość zawodu, odpowiedzialności za jakość opieki, nadziei na zmiany. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie pragnie kontynuować działalność PSPZ, powstało jednak w zupełnie innej sytuacji politycznej, a ta determinowała zakres i metody jego działania. Zadania dotyczące problemów socjalnych i materialnych pielęgniarek i położnych przejęły związki zawodowe, pozostawiając Towarzystwu rolę doradczą i opiniotwórczą.

Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie podjęło działania zmierzające do: ujednoczenia systemu kształcenia, zakończenia akcji egzaminów państwowych, nowelizacji ustawy o zawodzie pielęgniarki, reaktywowania członkostwa w ICN, utworzenia samodzielnej jednostki w Ministerstwie Zdrowia, odpowiedzialnej za prowadzenie polityki pielęgniarskiej, rozpoczęcie kształcenia akademickiego pielęgniarek i dbałość o etykę zawodową.

Na kongresie ICN w Melbourne w 1961 roku polskie stowarzyszenie pielęgniarek ponownie zostało przyjęte do Międzynarodowej Rady Pielęgniarek — już jako PTP.

Pierwszym osiągnięciem PTP było uporządkowanie wymagań związanych z uzyskiwaniem uprawnień zawodowych. W 1957 roku istniało w Polsce 18 możliwości dochodzenia do zawodu. Zostały również opracowane założenia specjalizacji pielęgniarskich, wdrażane przez PTP. Opracowano system kształcenia pielęgniarek i położnych oparty na przygotowaniu średnim ogólnym. Powstały 5-letnie licea pielęgniarskie. System ten obowiązywał do lat 90. ubiegłego wieku [3].

Wielką troską PTP było przygotowanie nauczycieli do nauczania w szkołach medycznych. Od 1949 roku funkcjonował w Warszawie Ośrodek Szkolenia Instruktorów. Prowadzono w nim 6-miesięczne kursy. Organizatorką i dyrektorką Ośrodka była Rachela Hutner. W 1957 roku placówka została przekształcona w 2-letnie Studium Pedagogiczne, później Studium Nauczycielskie Średnich Szkół Medycznych. Działalność tych placówek była oceniana bardzo wysoko.

Na szczególne podkreślenie zasługuje powołanie przez Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej — na wniosek PTP i Sekcji Pielęgniarek ZZPSZ — Ośrodka Doskonalenia Średnich Kadr Medycznych. Dyrektorką została Rachela Hutner. Opracowano w nim zasady prowadzenia specjalizacji, które z wielkim zaangażowaniem wprowadzało PTP w terenie. Z czasem Ośrodek został przekształcony w Centralny Ośrodek Doskonalenia

Średnich Kadr Medycznych, a następnie w Centrum Doskonalenia Nauczycieli i Średnich Kadr Medycznych.

Zgodnie z pierwszymi postulatami, Towarzystwo prowadziło intensywne starania o rozpoczęcie studiów wyższych dla pielęgniarek. Efektem tych działań było uruchomienie 3-letniego Studium Pielęgniarstwa na Akademii Medycznej w Lublinie (1969). Kierownikami zakładów od początku były pielęgniarki. Następnie powołano pierwszy w Europie ośrodek akademickiego kształcenia pielęgniarek — Wydział Pielęgniarstwa Akademii Medycznej w Lublinie (1972), który rozpoczął współpracę z WHO. Wkrótce powstały kolejne 4 wydziały: w Poznaniu, Krakowie, Katowicach i Wrocławiu.

Dowodem troski o poziom nauczania w szkołach pielęgniarskich było organizowanie przez PTP Olimpiad Pielęgniarstwa i Położnictwa. W latach 1966–2002 odbyło się 37 olimpiad pielęgniarstwa i 23 położnictwa. W ramach doskonalenia zawodowego prowadzono kursy, konferencje, wczasy lingwistyczne, zachęcano i wspierano samokształcenie, wspólnie z Ministerstwem Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Związkiem Socjalistycznej Młodzieży Polskiej organizowano turniej dla pracujących pielęgniarek — Złoty Czepek. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie opracowało i opublikowało wzorcowe wskaźniki obsady pielęgniarskiej w placówkach ochrony zdrowia.

Zarząd Główny (ZG) PTP w ciągu 20 lat swojej działalności podejmował starania o powołanie Departamentu Pielęgniarstwa, zakończone utworzeniem samodzielnego Wydziału Pielęgniarstwa w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej w 1981 roku. Kolejny postulat, tak ważny dla środowiska, został spełniony.

Od początku swojego istnienia Towarzystwo starało się czuwać nad poziomem etycznym środowiska pielęgniarskiego. Powołano przy ZG Sąd Koleżeński oraz Komisję Deontologii, która pod kierunkiem Heleny Rabowskiej-Witkiewiczowej opracowała i wydała *Zasady etyki zawodowej pielęgniarki i położnej* (1973), ministerstwo zatwierdziło je w 1984 roku jako obowiązujące dla środowiska pielęgniarek i położnych. W latach 90. ubiegłego stulecia PTP, za zgodą władz ICN, tłumaczyło i upowszechniało podręcznik do rozwiązywania problemów etycznych Sary Fry oraz kodeks etyki ICN.

U podstaw powstania i działalności PTP leżała zasada samorządności. Przez wiele lat reprezentowało ono środowisko pielęgniarskie, jego potrzeby i poglądy, nie miało jednak ustawowo zagwarantowanych możliwości wprowadzania zmian czy też zasad funkcjonowania. W istniejących warunkach społeczno-politycznych nie mogło pełnić funkcji zastrzeżonych dla administracji państwowej. Tworzenie się izb lekarskich zainspirowało Towarzystwo do podjęcia działań zmierzających do uzyskania prawem zagwarantowanej samorządności.

W 1985 roku Urszula Krzyżanowska-Łagowska — członkini ZG PTP — wygrała konkurs „3M” i otrzymała pierwsze dla Polski stypendium naukowe Międzynarodowej Rady Pielęgniarek. W trakcie pobytu za gra-

nicą zapoznała się z różnymi organizacjami i ich strukturami. Po powrocie do kraju opracowała projekt Ustawy o Izbach Pielęgniarek i Położnych. Projekt ten, po wielu konsultacjach i dyskusjach, przedstawiła na obradach Sejmu Krystyna Ejsmont, posłanka i zasłużona członkini PTP. Losy Ustawy były burzliwe, ale inicjatywa i pierwsze w tym kierunku działania PTP zostały zakończone sukcesem: 19 kwietnia 1991 roku Sejm zatwierdził Ustawę o Samorządzie Pielęgniarek i Położnych. Pierwszym prezesem izb została Urszula Krzyżanowska-Łagowska.

Kolejną pilną sprawą do rozwiązania było uchwalenie ustawy o zawodach pielęgniarki i położnej. Przez wiele lat PTP podejmowało prace nad opracowaniem tego dokumentu lub też opiniowało projekty przygotowane przez resort. Izby przejęły to zadanie. W latach 1995–1996 przedstawiciele ZG PTP uczestniczyli w pracach nad Ustawą o zawodach pielęgniarki i położnej oraz kodeksem etyki polskiej pielęgniarki i położnej (ustawa z 5 lipca 1996, DzU nr 91, poz. 410), a także nad późniejszymi jej nowelizacjami.

Początek lat 90. XX wieku to okres bardzo trudny w dziejach Towarzystwa. Uczenie się nowego podziału kompetencji pomiędzy organizacjami, przejęcie wielu zadań przez izby, wprowadzenie obowiązkowych składek na samorząd zawodowy spowodowało zmniejszenie liczby członków Towarzystwa, które poszukiwało swojego miejsca.

Działalność Towarzystwa ożywiła się w 1992 roku — zostały powołane Komisje Problemowe. Ich członkami zostali pracownicy naukowcy wydziałów pielęgniarskich w Polsce.

W 1993 roku Towarzystwo zorganizowało pierwszy Kongres Pielęgniarek i Położnych pod hasłem „Jedność dla jakości”. Uczestniczyło w nim blisko 400 pielęgniarek. Celem tego przedsięwzięcia była integracja środowiska, zapoznanie uczestników z najnowszymi osiągnięciami i trendami w pielęgniarstwie i położnictwie oraz stworzenie forum dyskusyjnego nad przyszłością Towarzystwa. Ustalono, że kongresy będą się odbywały co 2 lata i będą miały charakter naukowy.

Walny Zjazd PTP (1993) zmienił statut oraz status Towarzystwa — stało się ono towarzystwem naukowym. Powołano Radę Naukową, organ opiniodawczo-doradczy ZG PTP. Rozpoczęto wydawanie zeszytów naukowych „Problemy Pielęgniarstwa”. Ożywiono kontakty międzynarodowe PTP.

W uroczystościach 100-lecia Międzynarodowej Rady Pielęgniarek w Londynie Polskę reprezentowało 14 przedstawicielek PTP.

Niestety, w styczniu 1999 roku PTP zostało pozbawione swojej stałej siedziby. Znalazło przejściowo lokum w baraku po hospicjum przy ul. Kasprzaka. Zaczął się kolejny, bardzo trudny okres w historii Towarzystwa. Pomimo ogromnie ciężkich warunków lokalowych, braku elementarnych środków komunikacji (telefonu,

faksu, komputera), trudności finansowych, odbył się kolejny Kongres Pielęgniarek i Położnych Polskich, przeprowadzono Olimpiadę Pielęgniarstwa i Położnych i goszczono przewodniczącą Międzynarodowej Rady Pielęgniarek Kirsten Stallknecht. Rozpoczęto starania o pomoc w zorganizowaniu Ośrodka Informacji i Dokumentacji Historycznej. Już w drugiej kadencji PTP zauważono potrzebę dokumentowania jego losów. Powstała Komisja Historyczna pod kierunkiem Jadwigi Kaniewskiej-Iżyckiej. Mimo licznych zawirowań politycznych, zmian personalnych i przeprowadzek udało się zgromadzić znaczną liczbę cennych dokumentów. Pilną potrzebą stało się zabezpieczenie tych materiałów.

Trwały intensywne poszukiwania lokalu. Dzięki pomocy Warszawskiej Izby Pielęgniarek i Położnych, Towarzystwo otrzymało mieszkanie w hotelu pielęgniarskim, które w następnych latach zostało wzbogacone o pomieszczenia na wspólną bibliotekę i archiwum [4].

W tym trudnym okresie przy znacznym udziale PTP została powołana Krajowa Rada Akredytacji Szkolnictwa Medycznego przy Ministerstwie Zdrowia. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie reprezentowały Helena Lenartowicz i Teresa Grzywna (obecnie Franek).

Kolejny Walny Zjazd PTP dokonał zmiany statutu Towarzystwa (2002). Zostało powołane Koło Liderów, którego członkinie bardzo aktywnie włączyły się w działalność Towarzystwa. Zorganizowano konkurs Pielęgniarka Roku, który cieszy się dużym zainteresowaniem i akceptacją środowiska zawodowego.

Walny Zjazd w 2005 roku dokonał kolejnych zmian w statucie w składzie Zarządu i Radzie Naukowej. Od 2006 roku PTP stało się organizacją pożytku publicznego, umożliwiającą pozyskiwanie funduszy z 1% podatku dochodowego. Dzięki aktywności nowej przewodniczącej Doroty Kilańskiej, przeorganizowano pracę biura, wyposażono je w komputery i sprzęt audiowizualny, usprawniono formy komunikacji. Zostały oficjalnie powołane: Centralne Archiwum Pielęgniarstwa Polskiego, Biblioteka Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego i Warszawskiej Okręgowej Izby Pielęgniarek i Położnych. Podjęto dalszą realizację programu ICN — Międzynarodowej Klasyfikacji Praktyki Pielęgniarskiej, w tym celu powołano specjalny zespół merytoryczny. Zintensyfikowano współpracę zagraniczną. Aktualnie PTP reprezentuje Polskę w:

- Międzynarodowej Radzie Pielęgniarek (ICN),
- Europejskim Forum Narodowych Stowarzyszeń Pielęgniarek i Położnych/WHO (EFNNMA/WHO, *European Forum of National Nursing and Midwifery Associations and the World Health Organization*),
- Europejskiej Grupie Pielęgniarek Badaczy (WENR/WHO, *Workgroup of European Nurse Researchers*),
- Europejskiej Federacji Stowarzyszeń Pielęgniarek (EFN, *European Federation of Nurses Associations*).

Przez wiele lat członkinie PTP uczestniczyły w pracach Światowej Organizacji Zdrowia w wielu krajach świata, szkoląc pielęgniarki i położne.

Towarzystwo współpracuje również z *Royal College of Nursing* w Wielkiej Brytanii (RCN) — wspólnie zorganizowano warsztaty naukowe z zakresu etyki, badań naukowych, nauki języka oraz humanizmu w pielęgniarstwie. W 2007 roku podjęto wspólne badania naukowe dotyczące środowiska pracy pielęgniarek.

Na kongresach Międzynarodowej Rady Pielęgniarek PTP reprezentowały:

- w 1993 roku w Madrycie — Anna Kapała, Urszula Krzyżanowska-Łagowska;
- w 1997 roku w Vancouver — Krystyna Wolska-Lipiec, Barbara Janus;
- w 2001 roku w Kopenhadze — Krystyna Wolska-Lipiec, Barbara Janus;
- w 2005 roku w Tajpej — Elżbieta Baum-Chróścicka i Barbara Janus;
- w 2007 roku w Jokohamie — Dorota Kilańska i Barbara Janus (posiedzenie Rad Narodowych Reprezentantów i Konferencja ICN).

Odbyło się 8 Krajowych Kongresów Pielęgniarek i Położnych:

- w 1993 roku w Busku Zdroju — *Jedność dla jakości*,
- w 1994 roku w Busku Zdroju — *Jedność, jakość, skuteczność*,
- w 1996 roku w Busku Zdroju — *Informacja, jakość, nowoczesność*,
- w 1998 roku w Busku Zdroju — *Humanizm w pielęgniarstwie*,
- w 2000 roku w Busku Zdroju — *Doceniając przeszłość, planujemy przyszłość*,
- w 2002 roku w Busku Zdroju — *Pielęgniarstwo w nowej erze*,
- w 2004 roku w Sopocie — *Współczesne pielęgniarstwo to wiedza, profesjonalizm, pasja*,
- w 2006 roku w Cetniewie — *Wartości w świecie współczesnej pielęgniarki*.

Każdego roku od 1993 roku PTP organizuje warsztaty naukowe dla pielęgniarek i położnych (Huwniki, Olszany, Supraśl), których celem jest ciągłe doskonalenie zawodowe.

Jednym z cenniejszych przywilejów PTP jest uczestniczenie w komisji przedstawiającej zasłużone pielęgniarki do odznaczenia Medalem im. Florence Nightingale, przyznawanego przez Kapitułę Międzynarodowego Czerwonego Krzyża. W latach 1923–2007 aż 101 polskich pielęgniarek otrzymało to odznaczenie. Medal im. Florence Nightingale przyznawany jest — zgodnie z życzeniami uczestników VIII Międzynarodowej Konferencji Czerwonego Krzyża w Londynie w 1907 roku oraz Uchwałą IX Międzynarodowej Konferencji w Waszyngtonie z 1912 roku — dla uczczenia pamięci wielkich i godnych czynów Florence Nightingale na rzecz poprawy opieki nad rannymi i chorymi.

Towarzystwo przyznaje także honorową odznakę PTP, która została ustanowiona na V Walnym Zjeździe PTP i jest przyznawana za szczególne zasługi dla PTP i pielęgniarstwa.

Aktualnie najwyższą władzą PTP jest Walny Zjazd Delegatów PTP, który jest zwoływany co 4 lata celem wyboru Zarządu Głównego, przewodniczącej Zarządu Głównego, przewodniczącej Rady Naukowej PTP, Komisji Rewizyjnej i przewodniczących: Głównej Komisji Historycznej, Komisji Odznaki Honorowej. Spośród wybranych członków Zarządu powoływane jest 10-osobowe prezydium. W skład Zarządu Głównego wchodzi również przewodniczące oddziałów terenowych PTP. Pomiędzy zjazdami władzę sprawuje Zarząd Główny PTP. Przy Zarządzie Głównym działają:

- Rada Naukowa PTP,
- Główna Komisja Historyczna PTP,
- Koło Absolwentek Warszawskiej Szkoły Pielęgniarskiej,
- Koło Liderów Pielęgniarskiej.

Podsumowanie

Celem wszystkich działań podejmowanych przez dziesięciolecie funkcjonowania Polskiego Towarzystwa Pielęgniarskiego jest stałe doskonalenie praktyki zawodowej, rozwój naukowy, czuwanie nad etosem zawodu, wymiana doświadczeń, wypracowanie wspólnych stanowisk, „mówienie o pielęgniarstwie jednym głosem”, rozwiązywanie problemów oraz podnoszenie poziomu etycznego i zawodowego całego środowiska. Nad skutecznością działań podejmowanych przez członków PTP w latach 1957–2007 czuwały przewodniczące Zarządu Głównego:

- Stanisława Kierkowska (1966–1967),
- Irena Stafaniakowa (1969–1976),
- Zofia Muszkowa (1976–1983),
- Gabriela Rózga (1983–1987),
- Irena Kosobudzka (1987–1990),
- Danuta Lamparska (1990–1992),
- Anna Kapała (1992–1993),
- Krystyna Wolska-Lipiec (1993–2002),
- Elżbieta Baum-Chróścicka (2002–2005),
- Dorota Kilańska (od 2005).

Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie w czasie 50-letniej działalności udowodniło, że potrafi integrować środowisko zawodowe, tworzyć więzi, budować tożsamość zawodową i inspirować do pracy nad własnym rozwojem, przyczynić się do podnoszenia jakości pracy pielęgniarek i godnie reprezentować polskie pielęgniarstwo na arenie międzynarodowej.

Piśmiennictwo

1. Poznańska S. Pielęgniarstwo wczoraj i dziś. PZWL, Warszawa 1988.
2. Górąjek-Jóźwik J. Kalendarium pielęgniarstwa polskiego. Wydawnictwo OVO, Warszawa 1998.
3. Perkowska U. Ty, Panie, wskazujesz mi drogę życia. Wydawnictwo M, Kraków 2005: 29–31, 101–104.
3. Rys historyczny PTP. Zarząd Główny PTP. Komisja Propagandy. Warszawa 1969.
4. Wolska-Lipiec K. Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie — zarys dziejów. Problemy Pielęgniarstwa 2005; 1–2.